

Pamätná kniha obce Jaklovce

1.

Pamätná kniha obce Jaklovce od roku 1934.

Táto pamätná kniha obsahuje 400
číslovaných strán.

V Jaklovciach, dňa 3. dec. 1934.

starosta obce Juraj Papcun

člen obecnej rady Ondrej Ferčák

Kronikár o sebe

Usnesením obecného zástupiteľstva v Jaklovciach zo dňa 28. februára 1934 číslo 3 bol som ja František Musko pôsobiaci toho času ako správca učiteľ na tunajšej štvortriednej rím. kat. ľudovej škole, ustanovený prvým kronikárom tunajšej obce.

Tejto funkcii ujal som sa dnes 29. apr. 1934. Nie som tunajším rodákom, ale bývam už tuná štyri roky. Narodil som sa 23. jan. 1900 v Košiciach, kde som aj príslušný. Po absolvovaní učiteľského ústavu v Košiciach a v Jágri je to moje štvrté miesto účinkovania, kde som nastúpil 16. októbra 1930, ako správca tunajšej školy.

Dejiny obce a okolia

V prvom rade podávam dejiny tunajšej obce a jej okolia podľa najlepších dejinných znalcov Spíša a to Leopolda Grússa, riaditeľa nem. meštianskej školy, býv. profesor uč. ústavu v Košiciach, v Gelnici – Matúša Pojdušáka, rím. kat. dekana farára v Smižanoch.

Gelnické údolie začalo sa obsadzovať asi pred 700 rokami. Obsadzovala sa oblasť pri rieke Hnilec zvanej. Rieka táto vyviera na Kráľovskej Holi, jej dĺžka je 75 km. U Margecan sa vlieva do Hornádu. Má veľký spád, lebo u Stracenej leží 791 m. nad morom a u Margecan už len 325 m. nad morom. Jej spád vykazuje 476 m. rozdielu. Obsadzovalo sa územie počnúc od Vondrišľa až po Margecany. Obce, ktoré sa na tomto území zakládali mali obyvateľov slovenské, nemecké a slovenskonemecké. Pri vtoku rieky Hnilca do Hornádu na ľavej strane hnileckého údolia vznikla obec Jaklovce. Dejepisne ohľadom obsadzovania tunajšej obce nie sú žiadne vieruhodné dôkazy. Archívy v ktorých by sa snáď našli dáta o prvotnom založení tunajšej obce boli počas nepokojov zničené. Archív Kapitulie spišskej zničili v r. 1241 Tatári. V roku 1284 Rumuni a Bulhari, ktorí prišli s Ladislavom IV. uhorským kráľom do Spíša. V roku 1447 Husiti. V roku 1639 bola čiastka spišského archívu uschovaná v Podolinci, kde sa ale navždy stratil. V roku 1430 zničili archív baňského mesta Smolník Bebekovia z Krásnej Hôrky. V roku 1437 zničili zase archív mesta Gelnice Husiti. Niektoré dokumenty boli bývalým panstvom Thurzovcov a Csákyovcov uschované do ich súkromného archívu. Je otázka či gelnické údolie bolo skutočne obývané a či nie.

Spišský dejepisec Karol Vágner tvrdí, že gelnické údolie bolo pralesom, zarastené bez obyvateľstva. Tvrdenie toto ale je vyvrátené od tej doby, keď u Švedlára boli najdené bronzové predmety nachádzajúce sa v muzeu vo Veľkej pri Poprade. Tieto predmety bronzové najdené boli v r. 1890 a pozostávajú z 5 náramkov, dlátka a troch zlomených prsteňov. Predmety tie dokazujú že už pred Kristom žil v gelnickom údolí človek. Alexander Münich tvrdí v dejepisnom diele „Szepeségiförténelom“ (Dejiny Spíša) že už u Margecian boli terasovité hradby poľné, ktoré ale stálym oraním boli so zemou srovnané. Pravdepodobne najstarší obyvatelia Spíša boli Keltovia, ktorí sa objavili na území Slovenska, z týchto je zaznamenaný kmeň Kvádov ktorí sa zaoberali baníctvom. Dlhší pobyt tohoto kmeňa na Spíši sa nedá dokázať. Dľa udania

Dr. Juliana Grepša územie toto po Keltoch obývaly Slováci a Nemci. Dokazujú to miestne názvy okolitých dedín. Tiež názov Folkmár pochádza zo staronemeckého osobného „Fulco – Falko“ a zo staronemeckého slova – „mar“ – Dejinné záznamy sa začínajú z trinásteho stoletia. Počiatky baníctva možno dokázať až do 12 storočia. Súvisia s vznikom prepoštva rádu premonštrátskeho, ktorý rád založil kláštor v Jasove a to koncom 12-tého stoletia, lebo v roku 1130 bol rád tento do zeme uhorským kráľom Štefanom II. povolaný a v tomže roku aj kláštor jasovský vybudovaný. V roku 1246, po odchode Tatárov prepošt Adalbert povolil obyvateľstvu z Jasova aj naďalej prevádzať baníctvo, takže istotou sa môže tvrdiť, že v oblasti od Jakloviec počnúc k Jasovu pred vpádom Tatárov do Uhorska bývali tu baníci a prevádzali baníctvo. Jaklovce ležia 337 m. nad morom. Vlistinách sú pomenované ako Hekul, Jakul, Jaklín, Jaklotz, Jaklowce, Jecklsdorfviela (Dorf) Jekliny, Jeklen, Jekulfalva, Jekelfalva. Svoje pomenovanie obdržalo od gelnického občana menom „Hekul“ (slov. Háčik – Háčkovce) ktorému v roku 1284 daroval kráľ Ladislav IV. územie rozprestierajúce po oboch stranách potoku „Kochenseifen“ – (uhliarsky potok) známy teraz pod menom Kojšovský potok. Z názvu „Kochenseifen“ – sa vytvorilo meno Kojšdorf – Kojšov. Od Hekula zakladateľa obce pochádza rodina Jekelfalussy. Hekul si získal veľké zásluhy v povznesení baníctva. Veľkosť jeho majetku – čo za prv spomenuté zásluhy obdržal – siahol až po jasovské prepošstvo. Obyvateľstvo založených osád pozemkovú daň neplatilo (teragium) len urburu t. j. desiatky z baníctva.

V Jaklovciach bolo behom doby viac pántví. V roku 1313 potomok Hekulov menom Jakub, predal čiastku lesa k obci patriaceho Mikulášovi Sergei–mu. V roku 1331 územie toto prislúchalo rádu Kartuzianov zo Zufluchtsteinu (Lapis refugii). V r. 1344 je známa pod menom villa Jekel z procesu, ktorý vydvihli Matej a Dominík Jekel u kráľa Ľudevita I. proti gelnickým a smolnickým obyvateľom, ktorí im mlyny zapálili. Proces tento v r. 1352 vyhrali. V tomto stolerí pripadla obec do vlastníctva mesta Gelnica. Na rozkaz Ľudevita I. kráľa uhorského v r. 1368 bol určený chotár mesta Gelnice. Pri tejto príležitosti sa nachádzajú v Gelnickom chotári už nasledujúce obce, osady: Krompachy, Abamc – Slovinky – Zahory villa – Jeckeldorf (Jaklovce) – villa Kois – Kojšov, villa Prakovis, Prakovce, villa Hekendi – Helcmanovce, villa Hesemitae – Mníšek.

V roku 1375 malo mesto Gelnica právo prijmu z regálov vo vyššpomenutých obciach. Zaistené asíce: výčap vína, piva, výsek mäsa a kramárstvo. Mier medzi rodinou Jekula a mestom Gelnica nemohol sa uskutočniť. V roku 1372 syn Jekula, Dominík de Jekulfalva podal žalobu kráľovi proti obyvateľom gelnickým, že mu dom zbúrali, skrz čoho boli kráľom k pokoju napomenúti. Prijmy z regálov mesta Gelnice, prísne sa vybierali, keďže s nákupom najnútnejších potrieb, chleba, mäsa, vína, piva a súkna boli celkom na Gelnicu odkázaní. Zpod zdanenia vyňatí bolo ale panstvo, nie ale obyvateľstvo. Vzťahy obyvateľov obcí ku mestu vyzeralo asi takto. Osady majúť božie dary, ktoré na poli rastú, ktoré ale inde odpredávať, týždenný trh vydržiavať nesmú. Zakázaný im bol výčap vína a piva, zákaz pečenia chleba na predaj, zabíjať dobytok len v Gelnici bolo im povolené, taktiež kupovať a predávať. Bolo im zakázané brať vodu a drevo na úkor baníctva. Vyššie 16 uhorských denárov patrili pod súdnu právomoc mesta, farárovi gelnickému museli platiť príspevky k výžive až do polovice

16. storočia, čo je patrno zo sprostredkovanej listiny mesta Gelnice a Smolníku k cisárovi Maximilianovi r. 1574.

Ochranyňou všetkých obcí patriace ku Gelnici bola koruna. Obce tieto boli až do 17. storočia do doby protireformácie nemecké. Rozkvet týchto obcí padá do doby panovania kráľa Zigmunda, ktorému veľmi záležalo na rozkvele baníctva. Povešť o bohatom baníctve siahala až za hranice a mnoho rodín vložilo celý svoj kapitál do neho. Zigmund potvrdil držbu jedenásť osád pre Gelnicu r. 1368. V najstarších zápisniciach mesta z r. 1432 je už spomenutá obec Folkmár, písaná Ffolkmar, tiež Volkmark. Z r. 1488 píše zapisovateľ o Folkmári toto: – Po Kristu pri súde znamenitého a múdreho muža Jeronimi prišli z Folkmáru počestní a znamenití mužovia Clein (Klein) Niekel, v tom čase rychtári a spolu s výborníkmi (burgarami) a občanmi menovanej obce, všetci prisahali na naše právo večnú poslušnosť ako ostatné baňské mestá. Až do 15. storočia bolo gelnické údolie s pozemkami kráľovským vlastníctvom. V dejinách vlastníctva nastal obrat keď spišský dom – zámok – (spišskopodhradský hrad) stáva sa súkromným majetkom. V r. 1465 daruje kráľ Matej Corvín hrad tento aj s dedinami rodine Zápoľských. Ako Zápoľský k vlastníctvu tomu sa dostal pre nedostatok listinných prameňov nedá sa dokázať. Pravdepodobné je, že keď gelnické údolie bolo nepriateľským vojskom zo všetkých strán obliehané, dalo sa pod ochranu mocného oligarchu Imricha Zápoľského. V roku 1412 prisťahovali sa do Spiša cigáni. Kráľovské privilegium dovolilo im sa usadiť na majetkoch kráľovských a v blízkosti slobodných miest. V tejto dobe aj gelnické údolie bolo kráľovským majetkom a preto cigáni aj do nášho údolia sa nasťahovali. V roku 1433 prišli do Spiša Husiti. V roku 1447 celé údolie bolo pod ich panstvom. Po smrti Mateja Corvina baníctvo upadá. Rodina Zápoľských na celom Spiši viac a viac vlivu nadobúda. O rozkvet baníctva sa ale táto rodina nestará, majú iné plány.

Margecany, starým názvom „Margaretten“ – nemecká usadlosť. Listinné mená Margaritha – Margecan, Margetzen, Margih, Szeulmargita, Margarethendorf, Sv. Margita bola patronkou obce. Pomenovanie tejto obce vyskytuje sa až v roku 1300, kedy ako dedičstvo pripadlo do vlastníctva župana Daniela Sygray–a jeho syna Mikuláša. V r. 1323 je majetkom Štefana Gargova, ktorý r. 1329 právny nárok vlastníctva na tento majetok pred spišským dedičným grófom Viliamom Drugethom musel aj dokázať. V r. 1350 je obec táto opäť vo vlastníctve rodiny Sygray–a. Ladislav Sygray tento majetok ale predal svojmu bratovi Jurajovi. Ľudevít I. kráľ uhorský napomína gelničanov, aby nevoľníkov (poddaných) Dominíka a Mateja Jekulfalviho z Margarethen neobťažovali. Ďalšími majiteľmi boli r. 1396 Laurinc Jekelfalvi, 1414 Pavel Schváb a Dorota Schvábová. 1446 nejaký Görgey, ktorý majetok tento zanechal na Spišskú Kapitulú, tam bydliačemu prepoštovi. V tých časoch Kapitulá nebola ešte biskupstvom len prepoštom. V r. 1481 je majiteľom opäť Mikuláš Jekelfalvi. V dobe reformácie a náboženských hádok údolie toto sa nachádzalo v nepriaznivom položení. Ján Zápoľský po bitve u Moháča považuje sa za uhorského kráľa. Pre tú jeho nevernosť boli mu aj odobraté všetky jeho majetky a darované rodine Thurzovcov. Takto sa dostalo gelnické údolie do vlastníctva rodiny Thurzo.

V Adinskej „Levočskej kronike“, čítame zase nasledujúce – V r. 1532 vytiahol Hyeronimus Laský zo Spišskej kapitule proti Rychnave – Reichenan – a prinútil

občanov okolitých obcí aby sa pridali k strane Jána Zápoľského, súčasne vyderúc ohromné obnosy od nich a to od malých obcí 40 zlatých, od väčších 50 – 60, ba aj viac zlatých ulúpil.

V roku 1535 v štvrtkový deň 7. marca pred Kvetnou nedeľou požičal Hyeronimus Laský 500 zlatých od Petra Perényiho. Do záruky mu dal šperky a drahocennosti svojej manželky. Perényiho dôverník Melichar Wakots bol napadnutí na ceste medzi Jaklovcami a Veľkým Folkmárom s 25 jazdcami Hyeronima Laského, ktorí Wakotša aj s jeho druhmi zajali, šperky a drahocennosti násilím odobrali. V r. 1551 od sv. Filipa až k sv. Jakubovi, od 1. mája až po Mariu Magdalenu 22. júla panovala v gelnickom údoly taká horúčava, že všetky lesy a polia boli vypálené a úroda zničená. Do tohto stoločia padajú počiatky poľnohospodárstva. Lesy ležia okolo osád, v tých časoch začali rúbať (ortovať).

Za veľkým Folkmárom ležiaca obec Kojšov, dľa listín Kishov – Kohiso – Koysfalva – Coysfalva – Kois – Koisdorf – Koyso – Koysow, svoj pôvod odvodzuje od potoku „Kochenseifen“ (uhliarský potok) ktorý tečie cez údolie, o ktorom sa listina zmieňuje z r. 1284 a 1294. Obec táto je spomínaná už v roku 1368, ako osada ku Gelnici prislúchajúca. V r. 1375 vedú spor o vlastníctvo tejto obce Gelnica, Smolník a Laurinc Jekulfalvai. V roku 1391 Mikuláš Jekulfalvai protestuje proti vlasníctvu tejto obce v majetku Gelnice a žiada túto obec vrátiť ako jeho rodine patriacu. V stredoveku údolie gelnické, Smolník, Vondrišiel, teda celú západnú časť tohto údolia má vo vlastníctve rodina Mariaššich. Na východe Jaklovce s okolím rodina Jekulfaluššich. Tieto dve rodiny často viedly spory medzi sebou, ale horlive sa staraly o povznesenie blahobytu krajiny.

V obciach týchto v 13. a 14. stoločí sa usadili nemeckí kolonisti. V 17. stoločí aj v gelnickom údolí sa začpočala protireformácia. S ňou v spojitosti začalo sa vyst'ahovanie Nemcov. Rodina Csáky–ovcov vzala si za úkol občanov obcí ktoré jej prislúchali katolizovať. V baňských mestách katolizáciu násilím previesť nemôhli, lebo banské obce s ich výsadami od panstva byly takmer neodvislé. Občania Jakloviec s okolím boli nevoľníkmi panstva. V r. 1636 dostali sa Csáky–ovci, ako majitelia i do gelnického údolia, kde tiež začali svoju protireformačnú činnosť. Zrobili s Nemcami krátky proces, bolo im povedané, že keď katolícke náboženstvo neprijmu, nedostanú žiadnu prácu a odňatá im bude všetká možnosť živobytia. Tak nezostalo nemeckým luteránom iná možnosť než prijať katolícke náboženstvo alebo sa vyst'ahovať. Mnohí opustili gelnické údolie a na ich miesta prišli katolíckí Slováci a gréckokatolíckí Rusíni. Nemci, ktorí prestúpili z lut. náboženstva na katolícke sú dnes Slováci. Ich pôvod prezradzujú priezviská nemecké ako Gans, Sperling, Spitz, Klein atď.

Kostol v Jaklovciach je veľmi starý. Už v r.1397 je spomínaný. Má matriku zo 16–tého storočia. Fara bola vystavená v r. 1797. V dobe reformácie patrila luteránom a v čase protireformácie pripadla zpät katolíkom. V dejinách tunajších obcí môže sa spomenúť cholera (mor) a to v roku 1831. Ľud vtedy sa nechal sviest nesvedomitými búričmi, vzbúrili sa proti panstvu Csáky–ovcov z Kľuknavy. Vzbúra táto ale bola vojskom z Levoče pod vedením porúčika Schleimingera potlačená, vodcovia vzbúry odvedení do Levoče, na smrť odsúdení a tam aj obesení.

V čase založenia obce Jaklovce, žili v okolí smerom k Jasovu eretmijskí pustovníci. Títo pustovníci nehrali žiadnu zvlášnu úlohu v dejinách gelnického údolia. Boli nevoľníkmi panstva. Banské mestá v r. 1830 od rodiny Csáky–ovcov sa vykúpily, ďalšie obce ale ostaly aj naďalej vo vlastníctve rodiny až do roku 1848, v ktorom roku zrušilo sa nevoľníctvo a nevoľníci stali sa slobodnými. V roku 1817 obec Veľký Folkmár úplne vyhorela.

Podľa podania dekana – farára Matúša Pajdušáka v Smížanoch. Ladislav uhorský kráľ v r. 1290 udelil istému Hekulovi, mešťanovi z Gelnice les popri potoku „Kochenseiffen“ zvanému, na obidvoch stranách cesty z Jasova idúcej do Spíša. Od tohoto Hekula pochádza rodina Jekulfaluššich. Tá založila tunajšiu obec totožného mena, Jaklovce. Odtiaľ mala rodina i svoj praedikát. Jekelfaluššy de Jekel et Margitfalva, tá posledná obec tiež ňou bola založená. História oných obcí zahrnutá je do genexalogie menovanej rodiny. Genexalogia tá sa nachádza vo veľkom diele 22 sväzkovom Ivána Nagya „Magyarország családai“. Kostol je koncom XIV. storočia stavaný. Opisuje ho Divald Kornel „Szepesvármegye művészeti emlékei“, tam opisuje i maľbu sv. Kataríny z toho istého storočia, i oltár sv. Mikolaja z XV. storočia. Fara jaklovská r. 1700 s filiálkami: Margecany, V. Folkmár a Kojšov i Orlovec známy, čítala 44 kat. 80 grkat. a 187 luteránov. Pôvodne dežmu kathedraticum zvaní platila prepoštovi ostrihomskému. Kostol bol zasvätený sv. Pavlovi eremitovi a sv. Antonovi. V r. 1700 Adam Jekelfaluššy už tam málo čo mal, najväčšia čiastka majetku bola daná do zálohy: Jánovi Bajorymu, Ezechielovi Vaš–ovi a Jánovi Tarnóczymu.

Popis obce

Obec Jaklovce sa začína od kamenného. mostu nad Hnilcom, ktorý je na rozhraní obce Margecany a Jaklovce. Cez tento most vedie hradská, vedúca z Krompách, cez Margecany a Jaklovce, kde sa na tak zvanom „Výhone“, rozdelí na dve ramená, jedna na Košice a druhá cez Gelnicu a Smolník do Rožňavy. Obec leží v údolí rieky Hnilec, na jeho pravom boku. Z obidvoch strán je obkľúčená vysokými, lesnatými vrchami, lesnými stráňami a skaliskami vápencového pôvodu. Pozdĺž hradskej stoja domy sedliacke. Sú zväčša pretiahlej podoby, vybudované z kameňa a tehál. Najdú sa medzi nimi ešte i drevené domy starého typu, ale väčšia časť je murovaná. Z hlavnej ulice hradskej zabehujú bočné ulice, ľudom nazvané: Šašinok, Úvoz, Majer, Hlinek, Na frone, Na jarku, Na brehu, Stará dráha, bývalá cesta vedúca na Gelnicu. Novou dráhou od Gelnice vracajúc príjeme na takzvaný „Pod pukanec“, ktorá cesta vedie do rím. kat. školy a do rkat. kostola.

Kostol

Kostol je vybudovaný na vršku, je vysoká, štíhla stavba, vybudovaná v takzvanom slohu gotickom a románskom, je to miešanina tých dvoch slohov. Pôvodne stála len sakrestia, ako najstaršia čiastka budovy, čo dokazujú aj frešky vo

vnútri kostola namaľované. Kostolná loď bola otvorená, veriaci počas bohoslužieb stáli pod holým nebom. Rozšírený ako sa v terajšom vstave nachádza bol v r. XVI storočia. Vrchom zvlášť zaujímavým, drevenou povalou. Ku kostolu bol pribudovaný aj takzvaný „Cabinea“, so strany južnej. Hlavný vchod do kostola je zo strany západnej. Kostol je pokrytý škridlicou, obloky sú úzke, vysoké, len na strane východnej a južnej so šesťhrannými olovným rámom spájajúcimi očkami. Nad kostolom sa skromne vypína úzka, otvorená, šesťhranná drevená veža, vysokou so šindľami pokrytou strechou. V nej sú umiestnené zvony, veľký, malý, a umieráčik.

Zvony

Zvony nesú nápisy: „Matko Božia oroduj za nás“, „K úcte Srdcu Pána Ježiša Krista“, „K úcte sv. Antona, patrona obce“. Staré zvony boli počas svetovej války zrekvirované, nové boli zakúpené a to veľký z milodarov veriacich r.1926 (hlas = d). Uliaty bol v továrni bratov Buchnerovcov v Košiciach. Posviacka bola 13. júna 1926. Posvätil ho Vojtech Petrovský, tit. kanoník, dekan, farár z Krompách. Váži 182 kg. Cena 9.200 Kčs. 50 Kčs za 1kg. Starý zvon 200 kg zamenil á 20 Kčs za 1kg. 4000 Kčs z účtu odrátal.

Stredný bol zakúpený z milodarov členov spolku „Božského Srdca“, spolu bratov amerických a veriacích (hlas = fis). Váži 100 kg. Cena 5.000 Kčs. Uliaty bol r. 1922 tiež u Buchnerovcov.

Malý bol zakúpený tiež z milodarov tunajších a amerických rodákov v r. 1922 (hlas = a). Váži 70 kg. Cena 3.500 Kčs.

Vo vnútri kostola stojí oltár hlavný, kde je umiestnená socha patróna kostola sv. Antona, pustovníka. Chór je starého rázu, postavený na drevených stĺpoch. Orgán bol zakúpený od fi. „Rieger“ z Krnova, hracím stolom so strany vystavěj. Nadobudnutý v r. 1900 za 10.000 Kčs, zo zbierky veriacich.